

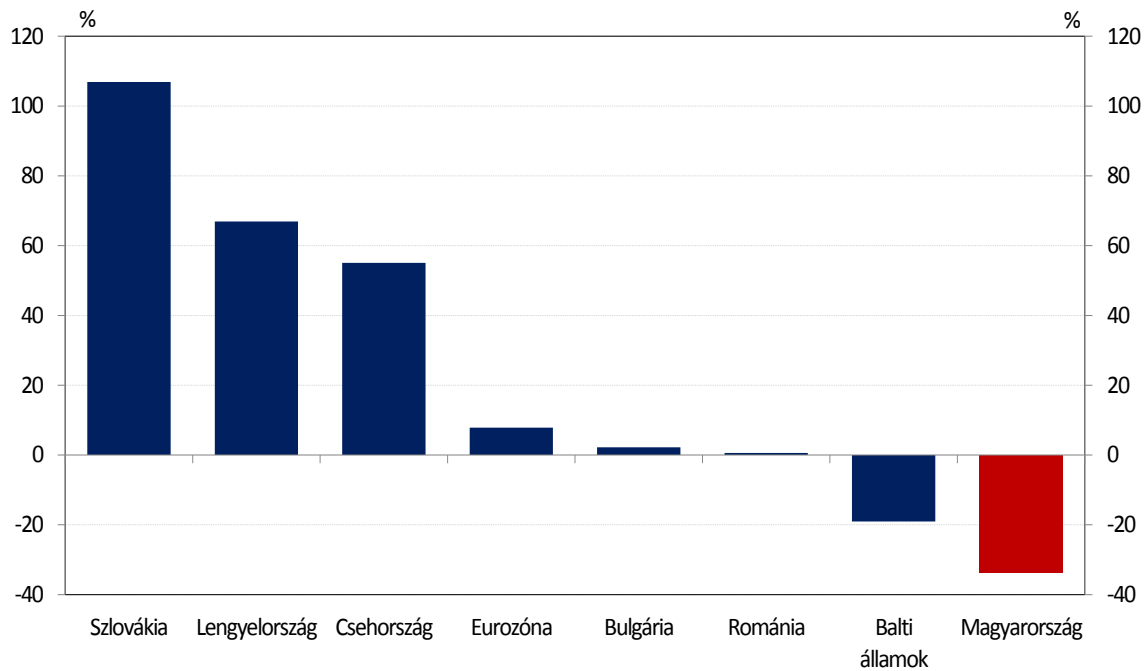
Banai Ádám – Vágó Nikolett:

Hitelfelvételi döntéseink mozgatórugói

A válságot követően a hazai bankrendszer hitelállománya jelentősen csökkent. A reálgazdaságra gyakorolt erőteljesebb és közvetlenebb hatása miatt eddig főként a vállalati hitelek alakulása került a középpontba. Közel hét évvel a válság kezdete után azonban egyre gyakrabban felmerülő kérdés, hogy mikor jelentkezik fordulat a háztartások hitelezésében. Elemzésünk szerint három tényező játszik kiemelt szerepet a hitelfelvételi döntésekben: a meglévő banki kapcsolatok, ami erős kapcsolatban állhat a pénzügyi tudatossággal, pénzügyi ismeretekkel; a gazdaság általános teljesítményével kapcsolatos várakozások; valamint az intézményrendszerbe vetett bizalom. A válságban a devizahitelekkel kapcsolatos negatív tapasztalat csökkentette a hitelfelvételi kedvet. Emellett erőteljessé vált az önszelekció is: azaz azon háztartások, amelyek szigorúnak találják a banki kondíciókat, kevésbé terveznek hitelt felvenni.

A háztartási hitelállomány 2008 vége óta folyamatosan zsugorodik Magyarországon, s a közép-kelet-európai régióban a kezdeti szinthez képest Magyarországon csökkent legnagyobb mértékben (1. ábra). A háztartási hitelekkel kapcsolatban sokáig általános vélekedés volt, hogy az állomány nagymértékű csökkenése egy szükséges alkalmazkodási folyamat eredménye, de mostanra már a korábbi válságtapasztalatokhoz képest is hosszúra nyúlt ez a folyamat. Mind a fogyasztás, mind az ingatlanpiaci beruházások miatt lényegessé vált, hogy mikor látunk fordulatot a háztartási hitelezésben.

1. ábra: A háztartási hitelállomány változása 2008. szeptember 30.-hoz képest a kelet-közép-európai régió országaiban

A hitelezési felmérések alapján a háztartási hitelezés alakulását jelentős mértékben befolyásolja a kereslet alakulása, vagyis a hitelfelvevők viselkedése. Elemzésünkben ezért arra keressük a választ, hogy mi határozza meg leginkább a háztartási hitelkeresletet. Ehhez az Osztrák Nemzeti Bank gondozásában készített úgynevezett „Euro Survey” Magyarországra vonatkozó adatait használtuk fel. Kutatásunk során a hitelkeresletet megragadó „Tervez-e hitelt felvenni a következő egy évben?” kérdésre adott választ meghatározó tényezők mélyebb megismerése volt a célunk. Vagyis arra voltunk kíváncsiak, hogy milyen azon háztartások banki kapcsolata, az intézményi és pénzügyi rendszerbe vetett bizalma, illetve a gazdasági teljesítményre és a saját pénzügyi helyzetére vonatkozó várakozása, amelyek hitelfelvételt terveznek, és ez mennyiben tér el azokétól, akik nem szándékoznak hitelt felvenni. Ezek mellett figyelembe vettük a háztartások szociodemográfiai jellemzőinek a hitelfelvételi kedvre gyakorolt hatását is. Négy különböző periódusra vonatkozóan készítettünk becslést.

A leghosszabb, a válság előtti és alatti időszakot (2007. második félév – 2011. második félév közötti minta) felölelő modell alapján három fő tényező magyarázza, hogy adott válaszadó tervez-e hitelt felvenni. (1) Azok a háztartások vesznek fel nagyobb valószínűséggel hitelt, amelyeknek van bank kapcsolatuk folyószámla vagy lekötött betét formájában. Ez önmagában még nem jelenti azt, hogy ezen háztartá-

sok komoly megtakarítással rendelkeznek, vagyis nem a vagyoni helyzet a legfontosabb mozgatórugó. A banki kapcsolat fennállása nagyobb pénzügyi tudatosságra utalhat vagy akár a bankokkal szembeni erősebb bizalomra is. (2) Kiemelt szereppel bírnak a várakozások. Ez megmutatkozik abban, hogy azok terveztek nagyobb valószínűséggel hitelt felvenni, akik pozitívan ítélték meg az ország gazdasági kilátásait. (3) A várakozásokhoz hasonlóan az intézményrendszerbe és a gazdaságba vetett bizalom is meghatározó szereppel bír a hiteligenlésben. A teljes mintára végzett becslés azt mutatja, hogy a legfejlettebbnek számító Közép-Magyarország régiónál szinte minden más régióban jelentősen kisebb volt a hitelfelvételi kedv.

A válság nemcsak a bankrendszer helyzetét változtatta meg, hanem a háztartások viselkedését is. A válság előtti időszak (2007. második félév – 2008. második félév közötti minta) eredményei Magyarország esetében sok szempontból hasonlítanak a teljes mintán végzett becslés eredményeihez. Azok, akiknek volt folyószámlájuk nagyobb valószínűséggel terveztek hitelt felvenni, mint akiknek nem volt. Azok, akik nem vártak árfolyamgyengülést, illetve azok, akik pozitívan értékelték a gazdasági kilátásokat szintén nagyobb valószínűséggel terveztek hitelfelvételt. Végül ugyancsak növelte a hitelfelvételi kedvet a hazai devizába vetett bizalom. A lakóhely szerepe azonban lényegesen eltér a teljes időszakra készített becslésben látottól. A Közép-Magyarország régiónál lényegesen szegényebb, Dél- és Észak-Alföld, illetve a Közép-Dunántúl is nagyobb hitelfelvételi kedvet mutatott a válságot megelőzően. Ez megerősíti azt az állítást, miszerint a válságot közvetlenül megelőző időszakban egyre kockázatosabb ügyfeleket hitelezett a bankrendszer.

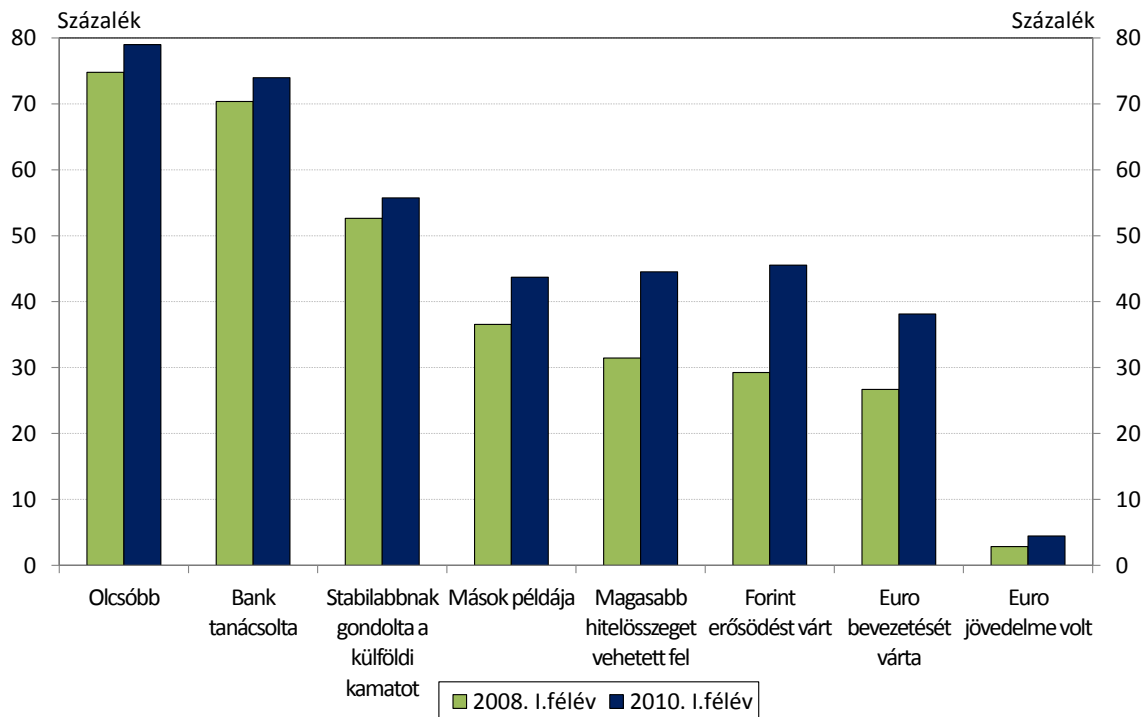
A válság kezdetét követő, 2009 I. félév – 2010. I. félév közötti időszakban több olyan tényező hatását is meg tudtuk vizsgálni, amelyekre a korábbiakban nem állt rendelkezésre adat. A banki kapcsolatok és a gazdasági kilátások mellett markánsan megjelenik a hitelkeresletet befolyásoló tényezőként a saját anyagi helyzettel kapcsolatos várakozás is. Azon válaszadók, akik javuló pénzügyi helyzetet vártak, nagyobb valószínűséggel szerettek volna hitelt felvenni. Emellett a külföldi bankokba vetett bizalom is erős hatással volt a hitelfelvételi kedvre a válságban. A lakóhely szerepe változott: míg a válság előtt egyre nagyobb lett a hitelfelvételi kedv a gyengébb gazdasági teljesítménnyel rendelkező régiókban, addig a válságban egyértelműen a legfejlettebb Közép-Magyarország régióban volt a legmagasabb. Érdekes, hogy ebben az időszakban a korábbiakkal ellentétben a munkanélküliek körében a foglalkoztatottaknál magasabb volt a hitelfelvételi kedv, vagyis a válságban az

átmeneti jövedelem-kiesés pótlása iránti igény a korábbinál erősebben jelenhetett meg a hitelfelvételi döntésben.

A 2010-11-es időszakban Magyarországon továbbra is meghatározó befolyással volt a hitelfelvételi kedvre a banki kapcsolat megléte, a gazdasággal kapcsolatos várakozások, illetve a forintba vetett bizalom. Ebben az időszakban figyelembe tudtuk venni a banki hitelezési politikáról alkotott véleményt is, illetve a devizahitelezéssel kapcsolatos tapasztalatokat. Ez utóbbi egyértelműen negatív hatással van a háztartások hitelfelvételi kedvére. Azon ügyfelek, akiknek ismeretségen keresztül van negatív tapasztalatuk a devizahitelezéssel kapcsolatban kisebb valószínűséggel terveztek hitelt felvenni. Fontos eredmény emellett, hogy azon ügyfelek hitelfelvételi kedve is kisebb volt, akik úgy látták, hogy a bankok szigorították a hitelhez jutás feltételeit. Ez igazolja azt a – főként vállalatoknál sokat vizsgált – jelenséget, miszerint az önszelekciónak erős hatása van a hitelezésre. A háztartások esetenként meg sem próbálnak hitelért folyamodni, mert úgy érzik, nem kapnának.

A felmérés egy részletei önmagukban is fontos jelenségekre hívják fel a figyelmet. Ilyen például, hogy a kérdőív alapján a devizahitelezés legintenzívebb időszakában, mikor a folyósított hitelek több, mint 80 százaléka volt devizában denominálva, a hitelfelvevőknek csak körülbelül 40 százaléka tervezte devizahitel felvételét. Vagyis a tényleges denominációban feltehetően a bankok és az ügyfelek preferenciája is megjelenik. A devizahittel rendelkezők válasza alapján a devizában történő eladódás melletti döntésben a kamatok szintjén kívül a legnagyobb szerepe a banki tanácsoknak volt (2. ábra).

2. ábra: A háztartások devizahitel-felvételének okai
(a devizahittel rendelkezők százalékában)

Összességében tehát azt látjuk, hogy Magyarországon a hitelkeresletet mozgató tényezők közül jelentős magyarázó erővel bír a meglévő banki kapcsolat (ami a pénzügyi ismeretekre utalhat), az intézményrendszerbe (elsősorban a bankrendszerbe, illetve a jogrendszerbe) vetett bizalom és a gazdaság teljesítményével kapcsolatos várakozások. Ezek mellett két fontos tényező is megjelenik a válság után: a devizahitelekkel kapcsolatos negatív tapasztalatok, illetve az önszelekció. Látható, hogy a válság előtt a gyengébben teljesítő régiók hitelkereslete felülmúlta a közép-magyarországi régióban látottat is. Vagyis közvetlenül a válság előtt egyre gyengébb ügyfelek akartak eladósodni. A válságban ezzel szemben a legnagyobb hitelkeresletet a legjobban teljesítő régió, Közép-Magyarország mutatta.

„Szerkesztett formában megjelent a *Portfolio.hu* oldalon 2016. május 10-én.”